

Comparative of Operational Approaches to Mobilization towards Making Cultural Heritage to be World Heritage

การศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมสู่การเป็นมรดกโลก

Pranee Junlapak^{a*}, Somboon Suksamran^a, Anek Laothamatas^a

ปราณี จุลภักดี^{a*}, สมบูรณ์ สุขสำราญ^a, เอนก เหล่าธรรมทัศน์^a

^a Institute of Public Administration College of Public Affairs Rangsit University, Thailand

*Corresponding author: pranee9459@gmail.com

Received 29 December 2022; Revised 20 February 2024; Accepted 27 February 2024;

Published Online 17 June 2024

Abstract

This research aimed to study the Comparative Operational Approaches to Mobilization towards Making Cultural Heritage World Heritage as part of the mobilization towards making Wat Phra Mahathat Worramahawihan, Nakhon Si Thammarat the world heritage. This study aimed to compare operational mobilization approaches toward making cultural heritage in Thailand and foreign countries a world heritage. This research is qualitative. This research uses literature review documents and related research both domestically and internationally, as well as in-depth interviews; there are three primary informants.

The research showed the comparative operational mobilization approaches towards making cultural heritage in Thailand and foreign countries' world heritage. Some issues are similar and different. A similar problem is the existence of a heritage management plan, clearly defining and allocating utilization in core zones and buffer zones, law enforcement, and a collaboration between the public sector, the private sector, and the public sector. The different issues are that world heritage in foreign countries have buildings and sculptures intact and are well taken care of by the people, government, and related parties and UNESCO with the emphasis on creating correct knowledge and understanding for the people, leading to participation in the conservation of world heritage. As for world heritage sites in Thailand, people still need proper knowledge and understanding of the conservation and development of heritage sites. Inconsistent attitudes between the government and the public sector make people feel they do not own the heritage site.

Keywords: *Comparative; Cultural Heritage; Mobilization*

Please cite this article as: Junlapak, P., Suksamran, S., & Laothamatas, A. (June, 2024). Comparative of Operational Approaches to Mobilization towards Making Cultural Heritage to be World Heritage. *Journal of Digital Business and Social Sciences*, 10(1), Article JDB002, 1-13.

บทคัดย่อ

การศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมสู่การเป็นมรดกโลก เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง การขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก มีวัตถุประสงค์การศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมสู่การเป็นมรดกโลก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การทบทวนวรรณกรรม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 3 คน

ผลการวิจัย พบว่า การเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมสู่การเป็นมรดกโลกทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีประเด็นที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน คือ ประเด็นที่คล้ายกัน ได้แก่ การมีแผนการบริหารจัดการแหล่งมรดกซึ่งเป็นไปตามกลไกขององค์การยูเนสโก การกำหนดและจัดสรรการใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กันชนอย่างชัดเจน มีการบังคับใช้กฎหมาย และเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ส่วนประเด็นที่แตกต่างกัน ได้แก่ แหล่งมรดกโลกในต่างประเทศมีสิ่งปลูกสร้างและประติมากรรมยังคงสภาพไว้ได้อย่างสมบูรณ์และได้รับการดูแลเป็นอย่างดีจากประชาชน ภาครัฐ ผู้เกี่ยวข้อง และองค์การยูเนสโก โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน นำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลก ในขณะที่แหล่งมรดกโลกในประเทศไทย ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกทัศนคติที่ไม่ตรงกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน และประชาชนมีความรู้สึกไม่ได้เป็นเจ้าของแหล่งมรดกอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การเปรียบเทียบ; มรดกทางวัฒนธรรม; การขับเคลื่อน

1. บทนำ

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นศูนย์กลางและสัญลักษณ์ทางจิตใจที่สำคัญของชาติและพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน อีกทั้งมีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่มีชีวิตและจิตวิญญาณของคนในท้องถิ่นเกิดประเพณีสิบสองเดือน ได้แก่ ประเพณีแห่นางตาน (จัดในเดือนอ้าย) ประเพณีให้ทานไฟ (จัดในเดือนยี่) ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ (จัดในเดือนสาม) ประเพณียกขันหมากพระปฐม (จัดในเดือนสี่) ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ (จัดในเดือนห้า) ประเพณีสมโภชพระธาตุ (จัดในเดือนหก) ประเพณีตักบาตรรูปเทียน (จัดในเดือนแปด) ประเพณีไหว้ครูหมอนินราห์ (จัดในเดือนเก้า) ประเพณีสารทเดือนสิบ (จัดในเดือนสิบ) และประเพณีสวดด้าน (จัดทุกเดือน) (วิมล คำศรี, 2557) โดยประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุถือเป็นประเพณีประจำปีที่มีความโดดเด่น มีพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้าร่วมงานจำนวนมาก สะท้อนให้เห็นว่าพระบรมธาตุเจดีย์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนในคาบสมุทรมลายู วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจึงได้รับการบรรจุอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2556 ด้วยหลักเกณฑ์ข้อ 2 ข้อ 4 และข้อ 6 (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559) เพื่อให้เป็นแหล่งมรดกได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกต่อไป รัฐภาคีต้องนำเสนอเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination Dossier) เป็นเอกสารข้อมูลรายละเอียดแหล่งมรดกที่บรรจุอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น จัดทำเป็น 2 ภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ประกอบด้วย 8 หัวข้อหลัก ได้แก่ 1) คุณลักษณะของแหล่งที่ขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก 2) การอธิบายลักษณะของแหล่งที่ขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก 3) เหตุผลในการขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก 4) สถานภาพในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลก 5) การคุ้มครองป้องกันและการบริหารจัดการ 6) การเฝ้าระวังป้องกัน 7) หลักฐานอ้างอิง และ 8) รายละเอียดของผู้จัดทำเอกสารเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาขอขึ้นทะเบียนแหล่งเป็นมรดกโลก (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559) ซึ่งต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลา 10 ปี โดยสำนักเลขาธิการ คณะกรรมการมรดกโลก เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่พิจารณา ประเมินคุณค่า และตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของเอกสารแหล่งมรดกที่นำเสนอ หากเอกสารที่นำเสนอไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ก็จะถูกส่งกลับไปยังรัฐภาคีที่เสนอเพื่อขอเอกสารเพิ่มเติม พร้อมทั้งมีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อให้สามารถนำเสนออีกครั้งภายในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ของปีถัดไป หากเอกสารนำเสนอแหล่งมรดกนั้นมีความครบถ้วนสมบูรณ์ได้รับการพิจารณาก็จะถูกส่งต่อไปยังองค์กรที่ปรึกษาเพื่อการประเมินต่อไป สำหรับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมจะมีองค์กรที่ปรึกษา คือ สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (International Council on Monuments and Sites: ICOMOS) และสถาบันระหว่างชาติว่าด้วยการสงวนรักษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property: ICCROM) เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านมรดกทางวัฒนธรรมมีหน้าที่ประเมินแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม (World Heritage Centre, 2012) ซึ่งข้อเสนอแนะจากองค์กรที่ปรึกษาจะถูกส่งเข้าสู่การพิจารณาจากที่ประชุมใหญ่สมัชชาสามัญในเดือนธันวาคมของทุกปีว่าจะขึ้นทะเบียนแหล่งเป็นมรดกโลกหรือไม่ หากมติที่ประชุมเห็นชอบ แหล่งมรดกนั้นก็จะได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกต่อไป (ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์, 2557)

การที่แหล่งมรดกจะได้รับการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกได้นั้น ต้องมีคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Universal Outstanding Values: OUV) เป็นไปตามหลักเกณฑ์การพิจารณา 10 ข้อ ของแนวทางการอนุวัติตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention)

และพิจารณาจากความเป็นของแท้ดั้งเดิม (Authenticity) และความครบถ้วนสมบูรณ์ (Integrity) ของแหล่งมรดกนั้น นอกจากนี้ยังต้องมีมาตรการคุ้มครอง อนุรักษ์ และการจัดการเพื่อรักษาคุณค่าของแหล่งมรดก เช่น มาตรการทางกฎหมาย จะนำมาใช้ภายใต้ระเบียบข้อบังคับนานาชาติ ระดับชาติ และระดับท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว การจัดการเขตพื้นที่ การจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่าแหล่งมรดกนั้นจะได้รับการปกป้อง คุ้มครอง และเชิดชูจากรัฐภาคีต่อไปในอนาคต (สำนักงานนโยบายแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556)

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารซึ่งได้รับการบรรจุอยู่ในบัญชีรายชื่อเบื้องต้น จะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลา 10 ปี คือไม่เกินวันที่ 22 มิถุนายน 2566 การนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลกได้ดำเนินการเข้าสู่ปีที่ 9 จึงเหลือระยะเวลาดำเนินการอีกไม่ถึง 1 ปี ถึงแม้การดำเนินการเพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเป็นหน้าที่ของภาครัฐ แต่ก็ต้องได้รับความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมด้วย โดยเฉพาะประชาชนซึ่งใกล้ชิดกับแหล่งมรดกมากที่สุด การดำเนินการเพื่อผลักดันให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จึงต้องสร้างการรับรู้ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ประชาชน เพื่อให้เห็นว่าการเป็นมรดกของประชาชนย่อมสำคัญยิ่งกว่าการเป็นมรดกเพื่อประชาชน และได้รับรู้ในเชิงประจักษ์ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลไกสำคัญในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งความภาคภูมิใจ ห่วงเห่น และความรู้สึกเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกัน จะนำไปสู่การสานพลังประชารัฐ (Collaboration) ในการร่วมกันปกป้อง คุ้มครอง อนุรักษ์ ตลอดจนร่วมสืบทอดมรดกอันทรงคุณค่าให้ยังคงมีชีวิตรอดงั้นในอดีตต่อไปอย่างยั่งยืน เพื่อแสดงให้เห็นว่าการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมสู่การเป็นมรดกโลกมีความสำคัญ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้เป็นแนวทางในการดำเนินการขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมสู่การเป็นมรดกโลก

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมสู่การเป็นมรดกโลก

3. การดำเนินการวิจัย

บทความเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมสู่การเป็นมรดกโลก เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่การเป็นมรดกโลก (ปราณี จุลภักดี, 2561) เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้การทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร งานวิจัย บทความวิชาการ บทความวิจัย และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับแหล่งมรดกโลกทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประกอบด้วย แหล่งมรดกโลกในประเทศไทย ได้แก่ เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง และแหล่งมรดกโลกในต่างประเทศ ได้แก่ เมืองหลวงพระบาง และเมืองโบราณฮอยอัน ตลอดจนรวบรวมเอกสารที่เป็นระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขององค์การยูเนสโก และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interview) โดยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักมีจำนวน 3 คน ประกอบด้วย ประธานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราชและประธานคณะกรรมการฝ่าย

วิชาการ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช และหัวหน้ากลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน สำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก โดยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์มาจัดระเบียบข้อมูลและทำการตีความข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา มีวิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล คือ การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยจะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ จากการศึกษาค้นคว้าและทบทวนไ้มาประกอบว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ อย่างไรก็ตาม หากพบว่าทุกแหล่งข้อมูลมีข้อค้นพบเหมือนกันหรือสอดคล้องกัน สามารถสรุปได้ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ

4. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมสู่การเป็นมรดกโลกทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า

การบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย

ประเทศไทยมีแหล่งมรดกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง โดยมีการบริหารจัดการตามกลไกขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) ดังนี้

1) เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ในปี พ.ศ. 2534 ตามหลักเกณฑ์ข้อ 1 และข้อ 3 (จารตุรงค์ โภคะรัตน์ศิริ, 2557; สำนักงานนโยบายแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556) รายละเอียดดังนี้

คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ดำเนินการจัดทำและปรับปรุงแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ได้กำหนดแผนงาน จำนวน 8 แผนงาน ประกอบด้วย (1) แผนงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และโบราณสถาน (2) แผนการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์พื้นที่โบราณสถานและการให้บริการนักท่องเที่ยว (3) แผนการจัดระเบียบชุมชนและการใช้ประโยชน์ที่ดินโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์ (4) แผนพัฒนาบริการทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (5) แผนพัฒนาปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ (6) แผนงานเศรษฐกิจและสังคม (7) แผนการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และ (8) แผนพัฒนาสำนักงานบุคลากรและบริหารจัดการ

แหล่งมรดกโลกดังกล่าวได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ มีลักษณะการใช้พื้นที่ทั้งส่วนที่เป็นโบราณสถานซึ่งได้รับการดูแลโดยกรมศิลปากร และพื้นที่กันชนซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคนในท้องถิ่นโดยมีการกำหนดและจัดสรรการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างชัดเจน รวมทั้งควบคุมสิ่งก่อสร้างและการใช้ประโยชน์ในพื้นที่โดยคณะกรรมการพิจารณารออนุญาตให้ปลูกสร้างอาคารและใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตโบราณสถาน ปัจจุบันชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์เริ่มขยายตัวพร้อม ๆ กับการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางของเมืองประวัติศาสตร์และเมืองมรดกโลกที่ต้องมีลักษณะกลมกลืน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือการจัดวางในด้านภูมิทัศน์ซึ่งมี

คุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์ ประเด็นดังกล่าวมีการพูดถึงอย่างมากในวงการวิชาการ เนื่องจากพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยมีเจ้าของพื้นที่ที่หลากหลายรูปแบบทั้งสำนักงานของหน่วยงานรัฐ โรงแรมของผู้ประกอบการเอกชน บ้านเรือนและร้านค้าของชาวบ้าน และที่นาของเกษตรกร เป็นต้น

2) นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ในปี พ.ศ. 2534 ตามหลักเกณฑ์ข้อ 3 (กรมศิลปากร, 2559; สำนักงานนโยบายแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556) รายละเอียดดังนี้

มีการจัดการตามแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนาานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา แบ่งออกเป็น 8 แผนงาน ประกอบด้วย (1) แผนงานโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี (2) แผนพัฒนาปรับปรุงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหลัก (3) แผนบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ (4) แผนพัฒนาและปรับปรุงชุมชนในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ (5) แผนงานโยกย้ายโรงงานอุตสาหกรรมและปรับปรุงการใช้พื้นที่ (6) แผนบริการวิชาการและการท่องเที่ยว (7) แผนงานเศรษฐกิจและสังคม และ (8) แผนพัฒนาสำนักงานและกำลังคนอุทยานประวัติศาสตร์

ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ปรับปรุงแผนแม่บทการบริหารจัดการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็นฉบับปี พ.ศ. 2559 ซึ่งครอบคลุมการแก้ไขปัญหา 3 ประเด็น ได้แก่ (1) ด้านการประสานงานระหว่างหน่วยงาน (2) ด้านการบังคับใช้กฎหมายและมาตรการเฝ้าระวัง และ (3) ด้านแนวทางที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน แผนแม่บทดังกล่าวได้ระดมการปรับปรุงกฎระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการควบคุมอาคารและสิ่งปลูกสร้างใหม่ภายในเขตโบราณสถานเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

จากการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีปัญหามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ปัญหาการโจรกรรม การทำลายโบราณวัตถุ ปัญหาการเรียนของประชาชนต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยเฉพาะกรณีที่ต้องมีการเคลื่อนย้ายบ้านเรือนของตนออกจากแหล่งมรดกโลก

3) แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ในปี พ.ศ. 2535 ตามหลักเกณฑ์ข้อ 3 ภายใต้การคุ้มครองตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2505 และประกาศคณะปฏิวัติ พ.ศ. 2535 (ชลธิ์ เจริญรัฐ, 2553; สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556) รายละเอียดดังนี้

กรมศิลปากรในฐานะหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการบริหารจัดการแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงได้ดำเนินการจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียง ปัจจุบันได้กลายเป็นหมู่บ้านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในฐานะแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม แม้ว่าแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงจะมีแผนการบริหารจัดการตามกลไกขององค์การยูเนสโก แต่ก็ยังประสบปัญหาต่าง ๆ เช่น การลักลอบขุดค้นและซื้อขายในตลาดมืดกันอย่างมากมาย โดยภาครัฐก็ได้แก้ปัญหาโดยใช้มาตรการทางด้านกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 รวมถึงประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 189 ที่ห้ามการขุดค้นในพื้นที่บ้านเชียงและบริเวณโดยรอบ ปัจจุบันชุมชนบ้านเชียงได้มีการขยายตัวและพัฒนาสู่ความเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังขาดการบูรณาการและการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทยทั้ง 3 แหล่งข้างต้น สามารถตั้งข้อสังเกตจากผลการดำเนินงานตามแผนการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม รวมทั้งสภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

1. ทิศนคติระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน ภาครัฐมีทัศนคติที่ไม่ตรงกับภาคประชาชน โดยภาครัฐมีกรมศิลปากรในฐานะหน่วยงานหลักทำหน้าที่อนุรักษ์มรดกโลกให้คงอยู่ในสภาพที่ครบถ้วนสมบูรณ์เป็นสิ่งจำเป็น ร่องรอยของอดีตบ่งบอกถึงที่มาของความเป็นตัวตนในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นสมบัติสืบทอดถึงชนรุ่นหลังต่อไป ดังนั้น หน้าที่ที่สำคัญของประชาชนจึงต้องอนุรักษ์ตามกลไกขององค์การยูเนสโกอย่างเคร่งครัดภายใต้การนำจากภาครัฐเป็นหลักโดยมีการแยกพื้นที่ทั้งสองออกจากกันอย่างชัดเจน คือ เขตพื้นที่คุ้มครอง (Core Zone) และเขตพื้นที่กันชน (Buffer Zone) ซึ่งสำหรับประชาชนมองว่าการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นการแยกส่วนการทำงานระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนออกจากกัน การอนุรักษ์เป็นหน้าที่ของภาครัฐ ส่วนประชาชนกลับถูกกีดกันออกจากแหล่งมรดกโลกและมีหน้าที่เพียงแค่งานตามคำสั่งจากภาครัฐเท่านั้น เกิดความขัดแย้งมากกว่าที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของแหล่งมรดก

2. ความรู้สึกเป็นเจ้าของแหล่งมรดก ประชาชนขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน สืบเนื่องจากมาตรการทางด้านกฎหมายเป็นสำคัญ โดยภาครัฐมองว่าการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดเป็นวิธีการของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลก แต่สำหรับประชาชนกลับมองว่ามาตรการทางด้านกฎหมายเป็นการลดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลก ประชาชนถูกกีดกันออกจากแหล่งมรดกโลกไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตเหมือนในอดีต อีกทั้งการกระทำของประชาชนที่เกิดขึ้นก็ด้วยการบังคับใช้กฎหมาย ไม่ได้เกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงเป็นสาเหตุให้แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทยอยู่ในภาวะอันตรายเสี่ยงต่อการถูกถอดถอนออกจากบัญชีมรดกโลก

3. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นแหล่งมรดกโลก ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลกตามแนวทางการบริหารจัดการขององค์การยูเนสโก ซึ่งมีขั้นตอนและรายละเอียดที่ซับซ้อนและเข้าใจยาก อีกทั้งการดำเนินการเป็นหน้าที่ของภาครัฐเป็นหลัก ส่งผลให้ประชาชนขาดความตระหนักถึงคุณค่าแหล่งมรดกนำไปสู่พฤติกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลกแบบขาดความรู้ ความเข้าใจ และขาดความตระหนักในคุณค่า

4. ความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาแหล่งมรดกโลก เมื่อแหล่งมรดกได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีชื่อเสียง ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาจำนวนมาก ก่อให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้นแก่ชุมชนและการขยายตัวสู่ความเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้วิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนไปตามกระแสของการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับความเจริญที่เกิดจากการพัฒนา จนระบบเศรษฐกิจมีความรุ่งเรืองมากกว่ากระแสการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์แหล่งมรดก อีกทั้งแหล่งมรดกโลกที่ตั้งอยู่นั้นก็มีประชาชนทั้งรุ่นเก่าซึ่งส่วนใหญ่มีแนวคิดอนุรักษ์นิยมและประชาชนรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดตามกระแสการพัฒนา ทำให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างการอนุรักษ์และพัฒนา

การบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมในต่างประเทศ

1. เมืองหลวงพระบาง ได้ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2538 ตามหลักเกณฑ์ข้อ 2 ข้อ 4 และข้อ 5 ได้รับการยกย่องว่าเป็นเมืองที่ได้รับการปกป้องรักษาที่ดีที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่น่าสนใจจนได้รับรางวัล Award of Merit จากองค์การยูเนสโกและรางวัล Wanderlust Travel Awards จากประเทศอังกฤษ ให้เป็น 1 ใน 10 เมืองยอดเยี่ยม (อิริทรา เจริญสุข, 2559; ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2552) รายละเอียดดังนี้

หลวงพระบางเป็นเมืองโบราณเก่าแก่ผสมผสานด้วยวัฒนธรรมตะวันออกและตะวันตกเข้าด้วยกัน เนื่องจากเคยตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส เป็นเมืองขนาดเล็กล้อมรอบด้วยหุบเขา มีวัดวาอารามที่เก่าแก่จำนวนมาก มีบ้านเรือนที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นและวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีตักบาตรข้าวเหนียว

การบริหารจัดการเพื่อให้เมืองหลวงพระบางเป็นแหล่งมรดกโลกนั้น เกิดจากความร่วมมือของ 3 ฝ่าย ได้แก่ ภาครัฐ สำนักงานมรดกโลกแห่งองค์การยูเนสโก และประชาชน ในส่วนของการบริหารจัดการเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกเมืองหลวงพระบางนั้น ได้มีการจัดประชุมสัมมนาเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองโบราณโดยได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศ ทำให้คนหลวงพระบางเกิดความตระหนักถึงคุณค่าเกี่ยวกับการอนุรักษ์วิถีชีวิตที่เรียบง่ายและวัฒนธรรมดั้งเดิมในฐานะมรดกโลก จนปัจจุบันเมืองหลวงพระบางกลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในฐานะเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจและความเจริญของเมืองเติบโตอย่างรวดเร็วควบคู่กับกลิ่นอายทางประวัติศาสตร์

2. เมืองโบราณฮอยอัน ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2542 ตามหลักเกณฑ์ข้อ 2 และข้อ 5 (ปีน บุตรี, 2559; สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556; เจริญ หล่อวิมจล, 2554) รายละเอียดดังนี้

ฮอยอันเป็นเมืองท่าและศูนย์กลางทางการค้าสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำทูบอน (Thu Bon) ในสมัยของอาณาจักรจามปา ในช่วงศตวรรษที่ 16-17 มีชาวต่างชาติมาตั้งถิ่นฐานและค้าขายในเมืองนี้เป็นจำนวนมาก ทั้งชาวจีน ญี่ปุ่น ดัตช์ และอินเดีย จึงเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างตะวันออกกับตะวันตก ต่อมาได้หลอมรวมกันจนกลายเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวฮอยอันที่ยังคงตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน เกิดสถาปัตยกรรมที่มีการผสมผสานระหว่างศิลปะของจีน ญี่ปุ่น และตะวันตก โดยมีสะพานญี่ปุ่นเป็นสัญลักษณ์ของเมืองซึ่งเชื่อมย่านที่อยู่อาศัยของชาวจีนกับชาวญี่ปุ่นที่อยู่คนละฝั่งเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาคารบ้านเรือนชาวประมงสไตล์โคโลเนียลและบ้านไม้เก่าแก่ของชุมชนชาวจีนที่ผสมผสานสถาปัตยกรรมจีน ญี่ปุ่น และเวียดนาม ซึ่งยังคงได้รับการทำนุบำรุงรักษาจากชาวเมืองฮอยอัน

ปัจจุบันงานศิลปหัตถกรรมทั้งหลายยังคงถูกอนุรักษ์จากชาวพื้นเมืองที่ยังคงสืบสานและรักษาไว้ซึ่งความเป็นรากเหง้าของตนไว้ แสดงให้เห็นว่าการขึ้นทะเบียนเมืองทั้งเมืองให้เป็นมรดกโลกนั้น หมายถึงวิถีชีวิตและอารยธรรมของคนเมืองนั้นด้วย ชาวฮอยอันเห็นถึงคุณค่าของรากเหง้า ทำให้ความสวยงามแบบดั้งเดิมทั้งหลายยังคงไม่เปลี่ยนแปลงนัก สิ่งปลูกสร้างและสภาพสิ่งแวดล้อมที่ยังคงเป็นเช่นเดิม ฮอยอันจึงเป็นเมืองที่ยังคงคึกคักมีชีวิต วัฒนธรรมและอารยธรรมที่สวยงามยังคงดำเนินต่อไปบอกเล่าเรื่องราวเมืองฮอยอันได้อย่างชัดเจน สิ่งปลูกสร้างและประติมากรรมยังคงสภาพไว้ได้อย่างสมบูรณ์และได้ถูกดูแลเป็นอย่างดีจากทั้งชาวเมืองฮอยอัน รัฐบาล ผู้เกี่ยวข้อง และองค์การยูเนสโก โดยรัฐบาลเองได้

มีการจัดทำแผนการบริหารจัดการเพื่อเป็นแนวทางในอนาคต และพัฒนา ตลอดจนการดูแล รักษา ปรับปรุง ซ่อมแซม และการจัดระเบียบต่าง ๆ เพื่อความสะดวกและความเข้าใจร่วมกันระหว่างชาวเมืองฮอยอันและนักท่องเที่ยว

ปัญหาและการแก้ปัญหาการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก

ปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก คือ การบริหารจัดการแหล่งมรดกตามมาตรฐานขององค์การยูเนสโก ปัญหาความไม่เข้าใจของประชาชนในการดำเนินการเพื่อผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก จนนำไปสู่ความล่าช้าในการดำเนินการ คณะทำงานได้ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ดังนี้

1. ปัญหาการบริหารจัดการแหล่งมรดกตามมาตรฐานขององค์การยูเนสโก ได้แก่ การอนุรักษ์แหล่งมรดกให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์และดั้งเดิมของแผนผัง การออกแบบ วัสดุ และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ซึ่งก็มีการดำเนินการตามคำแนะนำของสำนักเลขาธิการ คณะกรรมการมรดกโลก การจัดระเบียบการขายดอกไม้ แฉงลอย ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญในปัจจุบัน คณะทำงานได้ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่องโดยรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของแม่ค้า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบรรจุในแผนงาน แต่ก็ยังมีปัญหาเรื่อยมา คณะทำงานได้พูดคุยกับ บรรดาแม่ค้าขายดอกไม้หน้าวัด เพื่อสร้างความเข้าใจ ส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดี อีกทั้งหาช่องทางให้อาชีพอายดอกไม้มีความมั่นคงสามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ รับฟังความต้องการซึ่งได้ข้อสรุปดังนี้ 1) ไม่ควรมีเส้นจราจรขาวแดงบริเวณหน้าวัด 2) จัดให้มีพื้นที่สำหรับขายให้เหมาะสมและถาวร 3) ช่วยดูแลไม่ให้มีแม่ค้าจร 4) จัดโซนให้แต่ละคน หากถนนที่ท่องเที่ยวจอดหน้าร้านของใครคนนั้นต้องได้ขาย 5) จัดให้มีสวัสดิการช่วยเหลือแม่ค้า เช่น โครงการลดหนี้คนจน โครงการกองทุนกู้ยืมหมุนเวียน กองทุนจัดหาที่อยู่อาศัย และ 6) ทางวัดไม่ควรขายดอกไม้แข่งกับแม่ค้า แต่วัดยังคงมีรายได้โดยแม่ค้าจะแบ่งกำไรส่วนหนึ่งให้แก่วัด

2. ปัญหาความไม่เข้าใจของประชาชนในการดำเนินการเพื่อผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก พบว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช รับรู้การขึ้นทะเบียนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลกมากกว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งส่วนใหญ่จะใกล้ชิดกับภาครัฐ เช่น ข้าราชการ นักเรียนและนักศึกษา

การรับรู้การดำเนินงานตามแผนบริหารจัดการแหล่งมรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ประกอบด้วย 5 แผนงาน ได้แก่ 1) แผนงานด้านสิ่งแวดล้อม 2) แผนงานด้านสังคม 3) แผนงานด้านเศรษฐกิจและท่องเที่ยว 4) แผนงานด้านการปกครอง และ 5) แผนงานด้านสืบสานประเพณี พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีการรับรู้แผนงานด้านสืบสานประเพณี แผนงานด้านสิ่งแวดล้อม แผนงานด้านเศรษฐกิจและท่องเที่ยว แผนงานด้านสังคม และแผนงานด้านการปกครองตามลำดับ มีรายละเอียดดังนี้

แผนงานด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้จากการบูรณปฏิสังขรณ์วัด การจัดระเบียบร้านค้าภายในวัด การควบคุมและจัดระเบียบผู้ค้าเร่และแฉงลอยโดยรอบวัด การลดจำนวนนกพิราบ การปรับปรุงภูมิทัศน์ทั้งภายในวัดและบริเวณรอบวัด การจัดทำป้ายสื่อความหมายต่าง ๆ

แผนงานด้านสังคม พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้จากการประชาสัมพันธ์ความคืบหน้าในการขึ้นทะเบียนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นมรดกโลกผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หน่วยงาน โรงเรียน วัด เว็บไซต์ บุคคล วิทยู สื่อออนไลน์ เป็นต้น

แผนงานด้านเศรษฐกิจและท่องเที่ยว พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในประเพณีต่าง ๆ และการจัดตลาดหน้าวัดพระธาตุ

แผนงานด้านการปกครอง พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้จากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารและผู้นำชุมชนที่อยู่บริเวณรอบวัด

แผนงานด้านสืบสานประเพณี พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้ด้วยการเข้าร่วมงานประเพณีแต่ละช่วงเวลาอยู่แล้ว เช่น ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีให้ทานไฟ เป็นต้น

ปัจจุบันการรับรู้การดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่นเดียวกับการมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาเป็นแหล่งมรดก

5. การอภิปรายผล

การศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมสู่การเป็นมรดกโลก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีประเด็นที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน คือ ประเด็นที่คล้ายกัน ได้แก่ การมีแผนการบริหารจัดการแหล่งมรดกซึ่งเป็นไปตามกลไกขององค์การยูเนสโก การกำหนดและจัดสรรการใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กันชนอย่างชัดเจน มีการบังคับใช้กฎหมาย และเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ตลอดจนระบบเศรษฐกิจและความเจริญของเมืองเติบโตอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะส่งผลต่อความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาของแหล่งมรดก สอดคล้องกับการศึกษาของธนนันท์ บุญวรรณ (2563) ที่เห็นว่าการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพควรจะเป็นการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่สืบไป อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมและความมั่นคงของชาติต่อไป โดยภาครัฐและภาคประชาชนควรประสานความร่วมมือกับหน่วยงานของภาครัฐในการได้รับการปกป้อง คุ้มครองและอนุรักษ์อย่างแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อคงความเป็นของแท้ดั้งเดิมให้สืบทอดต่อไปในอนาคต การอนุรักษ์และพัฒนาต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของชุมชนซึ่งใกล้ชิดแหล่งมรดก และสอดคล้องกันแนวคิดของ Creighton (2005) ที่เห็นว่าการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพเกิดจากการที่ประชาชนได้รับทราบข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้อง โดยจะได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วม ได้แก่ คุณภาพการตัดสินใจที่ดีขึ้น ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง สร้างฉันทามติ นำไปปฏิบัติได้ง่ายขึ้น หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้าย มีความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม ให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของประชาชนมากขึ้น และช่วยพัฒนาภาคประชาสังคม ซึ่งการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ กรณีการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเกี่ยวกับพ่อค้าแม่ค้า โดยพยายามสร้างความเข้าใจที่ตรงกันและเปิดโอกาสให้ได้แสดงความคิดเห็นซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวก็ได้รับการตอบสนองโดยภาครัฐหรือคณะทำงานได้นำไปบรรจุไว้ในแผนงานที่สอดคล้องกับ Civicus (2018) ที่เห็นว่าในปัจจุบันภาคประชาสังคมมีบทบาทและมีการปฏิสัมพันธ์กับสาธารณะประโยชน์อย่างกว้างขวางและจริงจังมากยิ่งขึ้นในด้านการเรียกร้องหรือการเสนอความต้องการ อีกทั้งยังมีการพัฒนาการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ผ่านการมีส่วนร่วมเพิ่มบทบาทด้วยการสร้างพันธมิตรเน้นความคิดที่สามารถหาข้อตกลงร่วมกันได้ และส่งเสริมประชาธิปไตยบนฐานความคิดที่ว่าประชาธิปไตยมีอยู่ทุกที่ที่มีการพูดคุยสนทนา ส่วนประเด็นที่แตกต่างกัน ได้แก่ แหล่งมรดกโลกในต่างประเทศมีสิ่งปลูกสร้างและประติมากรรมยังคงสภาพไว้ได้อย่างสมบูรณ์และได้รับการดูแลเป็นอย่างดีจากประชาชน ภาครัฐ ผู้เกี่ยวข้อง และองค์การยูเนสโก โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน นำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลก ในขณะที่ ความรู้ ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการเป็นแหล่งมรดกโลกในประเทศไทยยังขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลกตามแนวทางการบริหารจัดการขององค์การยูเนสโก เนื่องจากมีขั้นตอนและรายละเอียดที่ซับซ้อน เข้าใจยาก อีกทั้งประชาชนเห็นว่าการดำเนินการเป็นหน้าที่ของภาครัฐ นำไปสู่พฤติกรรมกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกโลกแบบขาดความรู้ ความเข้าใจ และขาดความตระหนักในคุณค่า การมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและการได้รับการสนับสนุน

จากประชาชนจึงช่วยให้การดำเนินการง่ายขึ้นและสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็มีเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมที่ต้องเริ่มต้นจากความเต็มใจและความตั้งใจที่จะเข้าร่วม อีกทั้งกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและขีดความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะเข้าร่วมมีสิทธิเสรีภาพที่จะตัดสินใจ และต้องไม่เกิดจากการถูกบีบบังคับเช่นกัน ดังนั้นการรับรู้ ความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก เป็นมรดกของประชาชน ของชุมชน และของท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้ยึดเหนี่ยวทางใจและมีกิจกรรมร่วมกัน เช่น ประเพณีสิบสองเดือน โดยประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดและมีชาวนครศรีธรรมราชและพุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้าร่วมงานบุญประเพณีจำนวนนับหมื่นและเพิ่มขึ้นทุกปี สอดคล้องกับ ปิยวรรณ หอมจันทร์ และพระคมสัน วิฑิตเมธโส (2563) ที่ศึกษาพบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดจิตสำนึกและมีความรับผิดชอบแหล่งมรดกนั้น ต้องเปิดโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา กลุ่มประชาชน ได้มีโอกาสรับรู้ข่าวสาร รับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็นในรูปแบบต่าง ๆ จัดระบบการมีส่วนร่วมให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของความร่วมมือกันในท้องถิ่น พัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เมืองหลวงพระบางเป็นตัวอย่างแหล่งมรดกโลกที่ให้ความสำคัญกับประชาชน โดยเฉพาะในส่วนของการบริหารจัดการเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกเมืองหลวงพระบางนั้น ได้มีการจัดประชุมสัมมนาเพื่อสร้างการรับรู้ เกิดความรู้ความเข้าใจ ทำให้คนหลวงพระบางเกิดความตระหนักถึงคุณค่าเกี่ยวกับการอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรม สอดคล้องกับ ทองคำ ดวงจันทร์ และพระเดชขจร ขนติโร (2564) ที่ศึกษาพบว่า การขับเคลื่อนผลักดันโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ และสร้างจิตสำนึกผ่านวัดและประชาชนในพื้นที่ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมและยั่งยืน เนื่องจากหากประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของการเป็นมรดกโลก และหากความรู้สึกร่วม ความเป็นเจ้าของ และการหวงแหนมีน้อย ก็เป็นปัจจัยที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกต่ำเช่นกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่แหล่งมรดกโลกของประเทศไทยกำลังประสบอยู่ ตลอดจนการขยายตัวพร้อม ๆ กับการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางของเมืองมรดก จึงเสี่ยงต่อการถูกถอดออกจากบัญชีมรดกโลก

6. บทสรุป

การศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมสู่การเป็นมรดกโลกทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สรุปผลการศึกษาพบว่า มีประเด็นที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ในประเด็นที่คล้ายกัน ได้แก่ 1) การมีแผนการบริหารจัดการแหล่งมรดกซึ่งเป็นไปตามกลไกขององค์การยูเนสโก 2) การกำหนดและจัดสรรการใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่คุ้มครองและเขตพื้นที่กันชนอย่างชัดเจน 3) มีการบังคับใช้กฎหมาย และ 4) เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ส่วนประเด็นที่แตกต่างกัน ได้แก่ แหล่งมรดกโลกในต่างประเทศมีสิ่งปลูกสร้างและประติมากรรมยังคงสภาพไว้ได้อย่างสมบูรณ์และได้รับการดูแลเป็นอย่างดีจากประชาชน ภาครัฐ ผู้เกี่ยวข้อง และองค์การยูเนสโก โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน นำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งมรดกโลก ในขณะที่แหล่งมรดกโลกในประเทศไทย 1) ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกับอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดก 2) ทศนคติที่ไม่ตรงกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน และ 3) ประชาชนมีความรู้สึกไม่ได้เป็นเจ้าของแหล่งมรดกอย่างแท้จริง

7. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมสู่การเป็นมรดกโลก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินการเพื่อขับเคลื่อนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่มรดกโลก ดังนี้

1. ควรให้ความสำคัญกับการสร้างการรับรู้ ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชนซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการสร้างประชาธิปไตย ก่อให้เกิดการยอมรับระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาแหล่งมรดก นำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุขแม้จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างก็ตาม

2. ควรมีพื้นที่สาธารณะให้ประชาชนได้นำตนเองเข้ามาทำงานร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชน ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อลดความรู้สึกของประชาชนที่มองว่าตนถูกกีดกันออกจากแหล่งมรดก อีกทั้งการมีส่วนร่วมถือเป็นกลไกสำคัญที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ตระหนักถึงคุณค่า กระจือหรือร้าน และพร้อมเป็นเจ้าภาพในการขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมสู่การเป็นมรดกโลก

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2559, ตุลาคม). แหล่งมรดกโลกนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

การประชุมสัมมนาวิชาการ “การอนุรักษ์โบราณสถานอริสในแหล่งมรดกโลก” (International Symposium on the Conservation of Brick Monuments at World Heritage Sites). กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ประจำประเทศไทย, พระนครศรีอยุธยา: โรงแรมคลาสสิค คามิโอ.

จารตุรงค์ โภคะรัตนศิริ. (2557). มรดกโลก มรดกใคร? สุขทุกข์กับการเปลี่ยนกระบวนวิธีคิดด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรม.

จุลสารวิชาการการท่องเที่ยว, (1/2557), 20-24.

ฉัตรชัย ศุภระภาญจน์. (2557). วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารขึ้นบัญชีมรดกโลก. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 1(1), 31-47.

ชลธิ์ เจริญรัฐ. (2553). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแหล่งมรดกโลกบ้านเชียง. วารสารวิทยาการจัดการบริหารคน, 12(12), 43-51.

ทองคำ ดวงจันทร์, และพระเดชพระคุณ อนุตโร. (2564). การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์โดยมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำโขง. *Journal of Modern Learning Development*, 6(2), 44 – 58.

ธนนันท์ บุญวรรณ. (2563). การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธีรภัทร เจริญสุข. (2559, 6 เมษายน). หลวงพระบาง เมืองมรดกโลกที่มีชีวิต(1). *มติชนออนไลน์*. สืบค้นจาก

<http://www.matichon.co.th/prachachuen/news#96758>

ปราณี จุลภักดี. (2561). การขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราชสู่การเป็นมรดกโลก. คุษภูมินพนธ์ปริญญาคุษภูมินพนธ์. มหาวิทยาลัยรังสิต.

ปิยวรรณ หอมจันทร์, และพระคมสัน ลีตเมธโส. (2563). กระบวนการอนุรักษ์ศาสนสถานในมรดกโลกทางวัฒนธรรมของไทย. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 5(3), 33-43.

ปิ่น บุตรี. (2559, 25 กุมภาพันธ์). “เวียดนาม” สามารถ(จบ): “ฮอยอัน” วันที่อยากให้เวลาหยุดเดิน. *MGR Online*. สืบค้นจาก <https://www.mgronline.com/travel/detail/9590000019570>

- วิมล คำศรี. (2557). *วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช มรดกธรรม นำสู่มรดกโลก ภาพลักษณ์จาก
วรรณกรรม. นครศรีธรรมราช: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.*
- ศุภชัย สิงห์บุญชู. (2552). หลวงพระบาง: การเปลี่ยนแปลงในฐานะเมืองมรดกโลก. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและ
พัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 1(1), 84-104.*
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2559). *โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมแหล่งมรดกโลกและแหล่งที่มีคุณค่าความโดดเด่นในระดับสากลอย่างยั่งยืน: แผนจัดการการอนุรักษ์
และคุ้มครองแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- สำนักงานนโยบายแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). *ชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์คุ้มครองแหล่ง
มรดกโลก เล่มที่ 2 แหล่งมรดกโลกของไทย. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.*
- สำนักงานนโยบายแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). *ชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์ คุ้มครองแหล่งมรดกโลก
เล่มที่ 4 แนวคิดและตัวอย่างการจัดการแหล่งมรดกโลกในต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.*
- เหรียญ หล่อวิมล. (2554). การศึกษาเมืองมรดกโลก: กรณีเมืองฮอยอัน. *วารสารมนุษยศาสตร์สาร, 12(2), 1-15.*
- Civicus. (2018). *State of Civil Society Report 2018.* New York: Author.
- Creighton, J. L. (2005). *The Public Participation Handbook: Making Better Decisions Through Citizen
Involvement.* San Francisco: Jossey Bass Asia.
- World Heritage Centre. (2012). *Operational Guidelines for the Implementation of the World
Heritage Convention.* Paris: World Heritage Centre.